
ETAP I

23.11.2019

Zadania teoretyczne

ZADANIE 1

Rozpuszczalność

Rozpuszczalność trudno rozpuszczalnych związków można opisać ilościowo za pomocą stężeniowego iloczynu rozpuszczalności K_{so} , który jest podstawową wielkością opisującą równowagi rozpuszczania w roztworach rozcieńczonych.

Na podstawie wartości iloczynu rozpuszczalności można obliczyć równowagową rozpuszczalność molową, S , która (w $\text{mol}\cdot\text{dm}^{-3}$) wyraża ilość moli rozpuszczonej substancji zawartej w jednym dm^3 jej nasyconego roztworu.

Danych jest siedem soli trudno rozpuszczalnych w wodzie: fosforan(V) wapnia, jodek srebra(I), jodan(V) ołowiu(II), arsenian(V) kobaltu(II), jodek rtęci(II), siarczan(VI) baru i fluorek magnezu. Ujemne logarytmy dziesiętne z ich iloczynów rozpuszczalności są następujące:

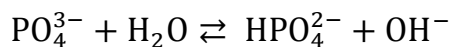
$$\begin{array}{llll} pK_{\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2}=32,7 & pK_{\text{AgI}}=16,1 & pK_{\text{Pb}(\text{IO}_3)_2}=12,4 & pK_{\text{Co}_3(\text{AsO}_4)_2}=28,2 \\ pK_{\text{HgI}_2}=28,5 & pK_{\text{BaSO}_4}=10,0 & pK_{\text{MgF}_2}=10,3 & \end{array}$$

Uwaga: W rozwiązaniach należy pominąć reakcje uboczne (np. protolizy), o ile nie jest to podane w poleceniu. W rozpatrywanych przykładach należy pominąć współczynniki aktywności, czyli posługiwać się stężeniami.

Polecenia:

- (3,5 m.) Zapisz wyrażenia na iloczyny rozpuszczalności dla każdej z wymienionych soli.
- (8 m.) Oblicz rozpuszczalności molowe podanych soli w wodzie i uszereguj dane substancje zgodnie z rosnącą rozpuszczalnością.
- (6 m.) Porównaj iloczyny rozpuszczalności (K_{so}) i obliczone rozpuszczalności molowe (S) podanych soli. Czy szeregowi substancji ułożonych według rosnących rozpuszczalności molowych (S), obliczonych w pkt. **b**, odpowiada taka sama kolejność ich iloczynów rozpuszczalności? Jeśli nie, to wyjaśnij, w przypadku których soli i dlaczego można wprost z szeregu iloczynów rozpuszczalności wnioskować o szeregu rozpuszczalności molowych? Odpowiedź zilustruj przykładowymi rozważaniami dla dwóch par z podanego wyżej zestawu soli.

Na rozpuszczalność soli mogą mieć wpływ inne substancje obecne w roztworze, w tym także wywołujące reakcje uboczne. Przykładem jest **efekt wspólnego jonu**, który ma miejsce w przypadku wprowadzenia do roztworu substancji zawierającej przynajmniej jeden wspólny jon z solą trudno rozpuszczalną. Z kolei przykładem reakcji ubocznej wpływającej na rozpuszczalność soli jest reakcja hydrolizy. Dla fosforanów(V) przebiega ona zgodnie z równaniem:

d. (7,5 m.) Oblicz rozpuszczalność molową siarczanu(VI) baru w roztworze siarczanu(VI) sodu o stężeniu $10^{-5} \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$ oraz $0,01 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$. Porównaj otrzymane wyniki z rozpuszczalnością siarczanu(VI) baru w czystej wodzie.

Przedstaw dokładnie sposób prowadzenia obliczeń. Jeśli uznasz to w danym przypadku za uzasadnione, możesz skorzystać z przybliżenia upraszczającego obliczenia, tzn. równanie II stopnia uprościć do przybliżonego równania I stopnia.

e. (1 m.) Podaj, czy przytoczona reakcja hydrolizy fosforanu(V) zwiększa czy zmniejsza rozpuszczalność soli zawierającej dany anion.

f. (1 m.) Czy dodatek mocnego kwasu do roztworu wpłynie na rozpuszczalność molową soli fosforanowej? Jeżeli tak, to sprecyzuj czy zmaleje, czy wzrośnie. Odpowiedzi uzasadnij.

ZADANIE 2

Rozkład soli

Przeprowadzono badania dwóch soli zawierających w swoich składach takie same tlenowe aniony siarki. Związkiem **A** była bezwodna sól sodowa, natomiast związkiem **B** uwodniona sól cynkowa.

W kolbie miarowej o objętości $100,0 \text{ cm}^3$ umieszczono $2,52 \text{ g}$ bezwodnej soli **A**, rozpuszczono w niewielkiej ilości wody destylowanej, uzupełniono kolbę wodą do kreski i wymieszano. Otrzymano roztwór **R1** o odczynie lekko zasadowym, odbarwiający roztwór nadmanganianu potasu. Na podstawie wykonanego oznaczenia stwierdzono, że do całkowitego przereagowania $50,0 \text{ cm}^3$ roztworu **R1** zużyto $35,2 \text{ cm}^3$ roztworu KMnO_4 o stężeniu $0,1136 \text{ mol}\cdot\text{dm}^{-3}$ w środowisku kwasu siarkowego(VI).

W tyglu umieszczono próbkę związku **A** i wyprażono go w temperaturze około $700 \text{ }^\circ\text{C}$ w atmosferze beztlenowej. Masa tygla nie uległa zmianie, ale wśród produktów reakcji dysproporcjonacji *red-ox* zidentyfikowano dwie nowe sole **A1** oraz **A2**. Oba związki były dobrze rozpuszczalne w wodzie, a w reakcji mieszaniny z mocnym kwasem wydzielał się gaz o bardzo nieprzyjemnym zapachu. Stwierdzono także, że roztwór soli **A1** reaguje z azotanem(V) ołowiu(II) dając czarny osad, natomiast w reakcji roztworu związku **A2** z $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$ powstaje biały osad, który występuje także w każdym akumulatorze kwasowo-ołowiowym.

W drugim tyglu umieszczono związek **B** i próbkę wyprażono w temperaturze $700 \text{ }^\circ\text{C}$ w atmosferze beztlenowej. Masa próbki zmniejszyła się o $55,2 \text{ \%}_{\text{wag.}}$. W produktach rozkładu zidentyfikowano

tylko związek **B1** o barwie białej, zawierający proste aniony o budowie izoelektronowej z anionami soli **A1**. Ogrzewaniu soli **B** towarzyszyło wydzielanie się gazu **X** o intensywnym, drażniącym zapachu. Produkty gazowe powstające podczas ogrzewania przepuszczono przez roztwór NaOH o stężenie około $6 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$. Z zatężonego roztworu wykrystalizowano następnie kryształy związku **A**.

Polecenia:

- a. (4 m.) Podaj wzory i nazwy soli **A1** oraz **A2**. Odpowiedź uzasadnij podając równania reakcji (w formie jonowo-cząsteczkowej) pomiędzy roztworami zawierającymi aniony tych soli z roztworem azotanu(V) ołowiu(II).
- b. (2 m.) Podaj równanie reakcji rozkładu soli **A**.
- c. (3 m.) Zapisz, w formie jonowej, równanie reakcji zachodzącej pomiędzy roztworem soli **A** z nadmanganianem potasu przebiegającej w środowisku kwasu siarkowego(VI).
- d. (3 m.) Potwierdź wzór soli **A** obliczeniami.
- e. (1 m.) Zidentyfikuj gaz **X** powstający w wyniku rozkładu soli **B**.
- f. (3 m.) Podaj wzór soli **B**, a odpowiedź potwierdź stosownymi obliczeniami.
- g. (4 m.) Porównaj budowę przestrzenną cząsteczki gazu **X** oraz anionu soli **B**. Narysuj ich wzory elektronowe z zaznaczeniem struktur rezonansowych (jeśli występują).
- h. (4 m.) Oblicz skład mieszaniny (w % wagowych) składającej się ze związków **A** oraz **B** wiedząc, że ubytek masy towarzyszący jej rozkładowi termicznemu w temperaturze $700 \text{ }^\circ\text{C}$ wynosi 36,4%.

W obliczeniach przyjmij następujące wartości mas molowych ($\text{g} \cdot \text{mol}^{-1}$):

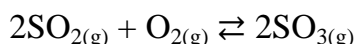
H – 1,008; O – 16,00; Na – 22,99; S – 32,07; Zn – 65,39

ZADANIE 3

Równowaga chemiczna tlenków siarki w fazie gazowej

Trójtlenek siarki (tlenek siarki (VI)) jest głównym substratem w reakcji otrzymywania kwasu siarkowego (VI). Tlenek ten otrzymuje się w reakcji utleniania dwutlenku siarki w podwyższonej temperaturze w obecności katalizatora, którym jest tlenek wanadu (ciało stałe).

W reaktorze o objętości $0,1 \text{ m}^3$ zmieszano 4,0 mole SO_2 , 2,0 mol O_2 oraz tlenek wanadu (pomijalnie mała objętość). Po ustaleniu się równowagi reakcji:

w temperaturze $T = 1200 \text{ K}$ całkowite ciśnienie otrzymanej mieszaniny gazów wyniosło $p_1 = 5,0 \text{ bar}$.

Polecenia:

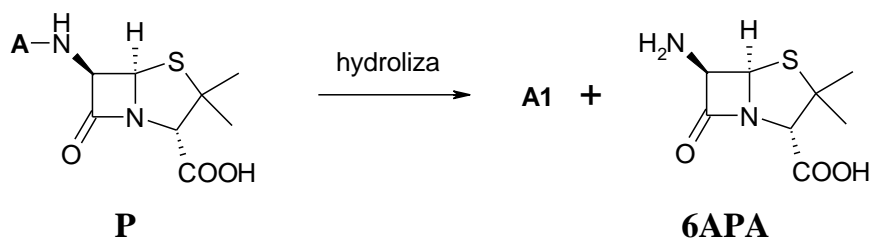
- (3 m.) Oblicz całkowite ciśnienie początkowe w reaktorze przed rozpoczęciem reakcji (w temperaturze $T = 1200 \text{ K}$). Wynik zaokrąglaj do 0,1 bar.
- (2 m.) Podaj czy po ustaleniu się równowagi w reaktorze ciśnienie uległo zmianie (nie uległo zmianie/ wzrosło/zmalowało)? Odpowiedź uzasadnij.
- (3 m.) Oblicz liczbę moli każdego z gazów w stanie równowagi. Wynik zaokrąglaj do 0,1 mola.
- (3 m.) Oblicz ciśnienia cząstkowe każdego z gazów w stanie równowagi. Wynik zaokrąglaj do 0,1 bar.
- (1 m.) Zapisz wyrażenie na bezwymiarową ciśnieniową stałą równowagi (K_p) dla reakcji otrzymywania trójtlenku siarki.
- (2 m.) Oblicz wartość K_p . Wynik zaokrąglaj do 0,1.
- (2 m.) Do reaktora wprowadzono dodatkowo 8,0 moli helu. Całkowite ciśnienie otrzymanej mieszaniny gazów wyniosło $p_2 = 13,0 \text{ bar}$. Oblicz liczbę moli SO_3 w stanie równowagi po wprowadzeniu helu. Wynik zaokrąglaj do 0,1 mola.
- (2 m.) Oblicz liczbę moli SO_3 w stanie równowagi, gdyby zamiast 8,0 moli helu wprowadzono 8,0 moli tlenu. W tym przypadku całkowite ciśnienie otrzymanej mieszaniny gazów wynosi $p_3 \approx 12,5 \text{ bar}$. Wynik zaokrąglaj do 0,1 mola.

Przyjmij, że gazy użyte w reakcji zachowują się jak gazy doskonałe i ciśnienie standardowe wynosi $p^\circ = 1 \text{ bar}$. $R = 8,314 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1}$, $1 \text{ bar} = 10^5 \text{ Pa}$

ZADANIE 4

Struktura antybiotyku

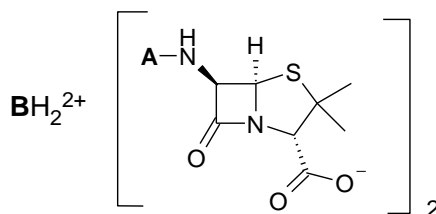
W wyniku enzymatycznej hydrolizy antybiotyku **P** powstał związek **A1** oraz kwas 6-amino-penicylanowy (**6APA**).

Polecenia:

- (4 m.) Przedstaw wzór sumaryczny związku **A1** zbudowanego z węgla, wodoru i tlenu wiedząc, że gdy próbkę 0,34 g tego związku poddano spalaniu, otrzymano 0,88 g CO_2 oraz 0,18 g H_2O , a jego masa cząsteczkowa jest mniejsza od $150 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$. Wzór uzasadnij przedstawiając obliczenia.

- b.** (4 m.) Przedstaw wzory wszystkich izomerycznych związków o wzorze sumarycznym określonym w punkcie **a.** tego zadania, które:
- nie reagują z wodą bromową;
  - ulegają reakcji z HNO_3 w obecności H_2SO_4 ;
  - w obecności kwasu reagują z metanolem w stosunku równo molowym.
- c.** (2 m.) Przedstaw wzory produktów utlenienia (KMnO_4 , podwyższona temperatura) izomerów z punktu **b.** Produkt o najmniejszej masie cząsteczkowej powstaje w wyniku utleniania związku **A1**.
- d.** (2 m.) Znając wzór związku **A1** przedstaw pełny wzór antybiotyku **P**.
- e.** (2 m.) Ile centrów stereogenicznych jest w strukturze antybiotyku **P**? Zaznacz je gwiazdką na wzorze z punktu **d.**
- f.** (1 m.) Jakiego rodzaju wiązanie łączy resztę **A** z pozostałą częścią cząsteczki antybiotyku **P**?
- g.** (2 m.) Jakie jeszcze jedno wiązanie w cząsteczce antybiotyku **P** łatwo ulega hydrolizie?
- h.** (3 m.) Przedłużone działanie antybiotyku **P** uzyskuje się przez aplikowanie go w formie soli utworzonej z pochodną 1,2-diaminoetanu, o strukturze:

Przedstaw budowę związku **B** wiedząc, że jest związkiem symetrycznym o masie cząsteczkowej $240,34 \text{ g}\cdot\text{mol}^{-1}$, zbudowanym z węgla, wodoru oraz azotu, stosunek liczby atomów węgla do liczby atomów wodoru wynosi 4:5. Związek **B** ulega reakcji z HNO_3 w obecności H_2SO_4 i można otrzymać go w wyniku alkirowania 1,2-diaminoetanu.

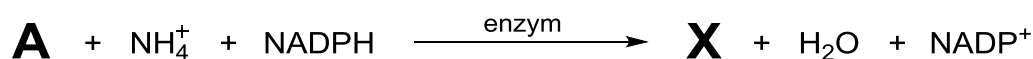
W obliczeniach przyjmij przybliżone wartości mas molowych ($\text{g}\cdot\text{mol}^{-1}$):

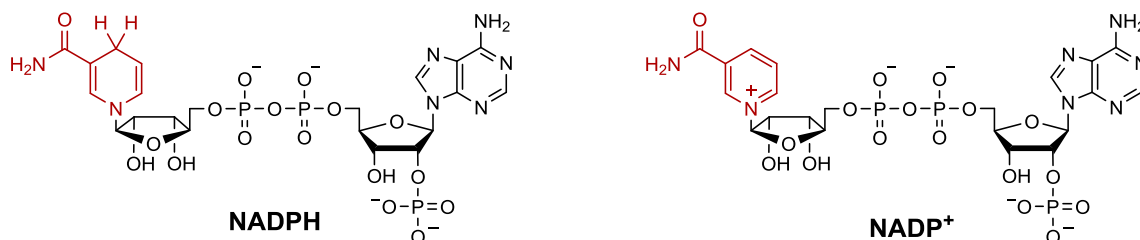
C – 12,01; H – 1,008; N – 14,01; O – 16,00.

ZADANIE 5

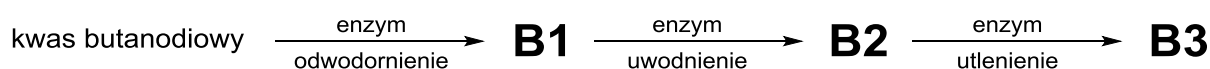
Biosynteza aminokwasów oczami chemika

Pewien naturalny aminokwas **X** jest głównym źródłem grupy aminowej do syntezy pozostałych aminokwasów w organizmach żywych. Aminokwas ten powstaje m.in. w wyniku reakcji związku **A** z jodem NH_4^+ , a następnie redukcji katalizowanej przez odpowiedni enzym (zwany aminotransferazą). W reakcji tej reduktorem jest cząsteczka NADPH, która utlenia się do NADP^+ (cząsteczki tego typu, wiążące się z enzymem i niezbędne do jego aktywności, nazywamy *koenzymami*).

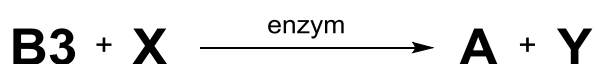

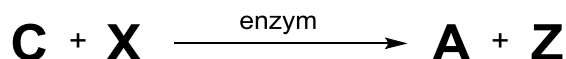
Związek **A** jest produktem pośrednim w cyklu kwasu cytrynowego (tzw. cykl Krebsa), złożonym w formie niezjonizowanej z węgla (41,11%_{wag.}), tlenu (54,75%_{wag.}) oraz wodoru i jest homologiem innego ważnego prekursora aminokwasów – związku **B3**, który również bierze udział w cyklu Krebsa, gdzie powstaje w trzech etapach (odwodornienie, uwodnienie, utlenienie) z kwasu butanodiowego (butanodiowego). Związek **B3** można otrzymać w laboratorium chemicznym np. przez katalityczne uwodnienie kwasu acetylenodikarboksylowego. Związek **B1** odbarwia wodę bromową.

Związek **B3** w reakcji z aminokwasem **X** w obecności odpowiedniego enzymu daje związek **A** oraz aminokwas **Y**:

W analogicznej reakcji ze związku **C** powstaje aminokwas **Z** o następującym składzie pierwiastkowym: 40,44%_{wag.} C; 35,91%_{wag.} O; 15,72%_{wag.} N; 7,92%_{wag.} H.

Polecenia:

- (8 m.) Narysuj wzory związków **A**, **B1**, **B2**, **B3**, **C**, **X**, **Y** oraz **Z** (bez uwzględniania konfiguracji absolutnej asymetrycznych atomów; możesz przedstawić dowolny sensowny fizycznie stan protonacyjny).
- (7 m.) Przedstaw strukturę enancjomerów *D* oraz *L* aminokwasów **X**, **Y** i **Z** w projekcji Fischera i zaznacz symbolem **(N)**, które z nich występują w naturalnych białkach.
- (2 m.) Podaj, które z etapów enzymatycznego przekształcenia kwasu butanodiowego do związku **B3** są procesami redoks – która forma koenzymu (utleniona czy zredukowana) występuje po stronie substratów?
- (3 m.) Zapisz równania reakcji dysocjacji kwasowo-zasadowej aminokwasu **Z**, wychodząc z roztworu o odczynie kwasowym, przez obojętny, do zasadowego.

Uwaga: Jeśli nie potrafisz zidentyfikować aminokwasów **X**, **Y**, **Z**, wykonaj polecenia **b.** i **d.** dla dowolnych naturalnych aminokwasów (z wyjątkiem glicyny) – za poprawną odpowiedź otrzymasz połowę maksymalnej liczby punktów.

Ocenianie zadań:

Za poprawne wykonanie poleceń przyznawane są „marki”. Za każde zadanie sumarycznie można uzyskać odpowiednią liczbę „marek”, które następnie przeliczane są na punkty.

$$\text{Liczba Punktów} = \frac{\text{liczba zdobytych "marek"}}{\text{liczba maksymalna "marek"}} \times 20 \text{ pkt.}$$

PUNKTACJA KOŃCOWA: wszystkie zadania po 20 pkt., łącznie 100 pkt.

CZAS TRWANIA ZAWODÓW: 300 minut